

Jean CANTEINS, *Arnau de Villeneuve, I: Un «spirituel» soupçonné d'hérésie (avec traduction d'écrits catalans)* (L'âne d'or), París, Les Belles Lettres, 2015, 254 p.; *Arnau de Villeneuve, II: De l'interprétation «séminale» des lettres à la revendication prophétique* (L'âne d'or), París, Les Belles Lettres, 2015, 314 p.

Segons la mateixa nota *Au lecteur* que enceta cadascun dels dos volums que formen l'obra, l'autor tenia intenció de publicar l'estudi que ara presentem l'any 2011, el del 700 aniversari de la mort d'Arnau de Vilanova, però finalment la recerca s'ha allargat més del previst i el llibre no ha estat publicat fins l'any 2015. Gosaria dir que la part principal d'aquests dos volums és la traducció al francès de quatre de les cinc obres espirituals d'Arnau de Vilanova: La *Déclaration de Barcelone* (I, 82-106), la *Leçon de Narbonne* (I, 114-129), l'*Exposé d'Avignon* (I, 130-166) i l'*Instruction spirituelle au roi Frédéric de Sicile* (I, 167-181). Llàstima que l'autor no hi hagi inclòs el text original de la cinquena obra catalana coneguda del metge i pensador català, l'*Alia informatio beguinorum* (editada per Josep Perarnau a Barcelona, Facultat de Teologia, l'any 1978): així «le corpus catalan» [almenys pel que fa a les obres] traduït per primera vegada al francès hauria estat complet. Aquest és el nucli dels dos llibres que presentem, però hi ha molt més, en forma d'introducció, estudis, complements o apèndixs.

Després de l'esmentada nota *Au lecteur* (3), el primer volum comença amb una *Introduction: Arnau en appel* (5-13): Canteins remarca les semblances del metge català amb Pere Joan Oliu (profetisme, acusacions d'heterodòxia i heretgia) i ofereix una visió panoràmica d'aquest primer volum. La primera part pròpiament dita presenta *La vie et l'oeuvre* (15-69) d'Arnau de Vilanova, especialment les obres catalanes. L'autor destaca el valor de l'autoqualificatiu arnaldia «anafil» (64. Cf. també 6-7 i 132-135). Dos apèndixs aporten informació complementària: el primer és dedicat a *Villafranca del Panadès, haut lieu arnaldien* (70-72); i el segon, a Pere Cros d'Alvèrnia (teòleg de París que reaccionà davant les tesis apolítiques d'Arnau de Vilanova) i Pere Cros, bisbe de Papul i lector de la *Philosophia catholica et divina* (73-75). La segona part és formada per la traducció francesa del «corpus catalan». Una breu introducció de conjunt (79-81), amb la traducció al francès de les nou tesis que resumeixen el *De tempore adventus Antichristi*, precedeix el text de les obres traduïdes. Extenses notes de caràcter filològic i històric enriqueixen el text. Tres apèndixs complementen aquesta segona part. El primer és dedicat al purgatori (107-109); el segon (110-113) al text de la pseudo Hildegarda de Bingen conegut per les paraules de l'*incipit* (*Insurgent gentes*), i el tercer, *Arnau et Tobie* (182-185), a la relació d'Arnau de Vilanova amb el judaisme. La tercera part, *La «nébuleuse» arnaldienne* (187-239), analitza la influència d'Arnau de Vilanova en la seva època i en la posteritat: des dels familiars i parents, passant per reis que li foren propers, fins a personatges de tota mena i condició que seguien les seves idees. També en aquest cas, arrodoneixen la tercera part tres apèndixs, dedicats respectivament a la presència d'Arnau de Vilanova a Sicília (240-243), a la possibilitat de coneixement mutu i d'una eventual trobada entre el Dant i el metge català (244-245), i a la hipòtesi d'una influència dels textos apocalíptics arnaldians en Anselm Turmeda (*Anselme Turmeda*, 246-249).

El segon volum és concebut com un «complément» del primer. Explica l'autor (7):

«Le présent ouvrage constitue un complément à celui que nous avons consacré à Arnau de Villeneuve et dont le sous-titre précisait le propos: "Un spirituel soupçonné d'hérésie". Le nom d'Arnau est d'autant plus légitimement répété que la partie centrale de l'ouvrage

lui est consacrée puisque y sont successivement présentés les traités *Introductio in librum De Semine Scripturarum* (IDSS), *De Significatione Tetragrammaton* (DST), *De Tempore Adventus Antichristi* (DTAA). Ils constituent autant de jalons dans la démarche qui, de la mystique fondée sur les propriétés 'séminales' des lettres de l'alphabet a entraîné Arnau vers des revendications 'prophétiques' s'inscrivant dans la prophétologie des continuateurs de Joachim de Flore: 'spirituels' franciscains, béguins et autres. L'approche de cette démarche est l'objet essentiel de notre recherche en raison de l'application à la fois originale et élaborée qu'en constitue cette série d'écrits d'Arnau et c'est ce qui justifie l'intitulé du livre».

En conseqüència, doncs, la part central del llibre (Arnau de Villeneuve, 69-169) analitza les tres obres esmentades (per a les dues primeres el text pres com a base de la traducció és el dels *Arnaldi de Villanova Opera Theologica Omnia*, III; per al *De tempore adventus Antichristi* el de l'edició publicada, també per Josep Perarnau, en el volum 7/8 d'aquest anuari). El primer capítol (*Les précurseurs*, 15-67) és dedicat al *De Semine Scripturarum* (introducció, resum i traducció de nombrosos fragments) i a la *Notitia Seculi* d'Alexander von Roes. Un annex al final del llibre (325-212) completa aquesta primera part amb el text llatí, la traducció al francès i notes del *De semine Scripturarum*, segon el manuscrit de la B.M. de Tours, núm. 520, ff. 58-75. I el tercer capítol (171-209), a l'obra *The Last Age of the Church* de John Wycliff. Dos apèndixs (que no consten, però, en l'índex), clouen aquesta part: *D'Hildegarde à John Wycliff* (192-195) i *À propos de l'identification de l'Antéchrist au pape romain* (196-209). Finalment, les conclusions (*En guise de conclusion*, 211-224), on l'autor recapitula el resultat de la seva recerca. Hi llegim (223):

«Arnau a été un homme de conviction passionné de savoir et de vérité. Cette passion lui a suscité des adversaires, car l'intempérance de sa recherche a abouti là même où l'Église situait les hétérodoxes, hérétiques et même les hérésiarques. Arnau n'a probablement pas pris conscience de la position paradoxale dans laquelle il s'était placé au regard du conformisme religieux. Pour son malheur, il a clamé son excès de foi avec de plus en plus d'assurance et c'est ce que l'église a sanctionné à son tour avec un excès de rigueur, une démesure, par manque de compréhension et d'ouverture pour un cas hors du commun et une personnalité exceptionnelle».

Estem d'acord amb l'autor en l'afirmació que la sentència condemnatòria (Tarragona, 1316) dels escrits d'Arnau fou redactada amb un excés de rigor. En un estudi recent publicat en les pàgines d'aquest anuari (30 [2011-2013], 331), arribàvem a la conclusió que la sentència de Tarragona semblava «un cúmul de despropòsits», però convé recordar que la sentència fou emesa contra la reserva papal de Climent V i en situació de seu vacant a l'arquebisbat de Tarragona. Estem d'acord, també, amb l'autor en la valoració que fa d'Arnau de Vilanova, en el sentit que «formule des revendications très modernes et que son action générale revêt, au fond, une extrême actualité» (6).

Que arribi de França un estudi sobre la teologia d'Arnau de Vilanova i que des d'ara hom pugui llegir en francès la major part de les obres catalanes d'aquest nostre autor és una bona notícia. Les nombroses crítiques que hom podria fer a alguns aspectes del llibre no fan minvar aquesta valoració global. Sí que ens hauria agradat, però, de veure reflectit en el llibre un ús més sistemàtic i complet de la bibliografia sobre Arnau de Vilanova. De vegades, és clarament deficitària.

Jaume Mensa i Valls